Gaudir Gaudí

«L'arquitectura del futur serà tova i peluda.»
(Salvador Dalí)

Josep M.ª Subirachs

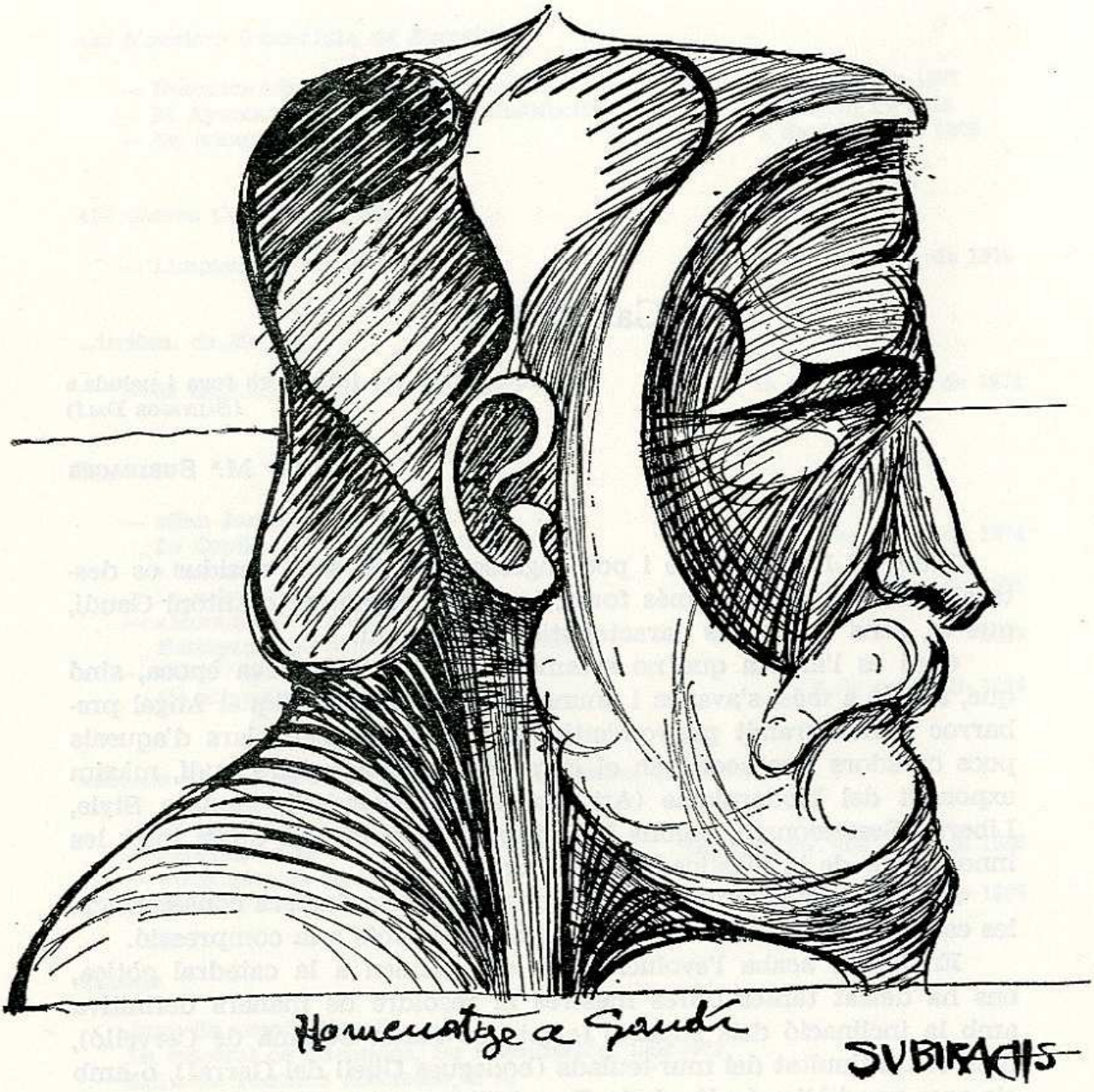
Lluny el Noucentisme i poc engrescadors els seus residus es destaca, cada vegada amb més força, la figura gegantina d'Antoni Gaudí, que té, sens dubte, les característiques del geni.

Geni és l'artista que no solament representa la seva època, sinó que, a més a més, s'avança i anuncia el que vindrà. Miquel Àngel prebarroc o Rembrandt pre-romàntic, són exemples ben clars d'aquests pocs creadors que acceleren el curs de la història. En Gaudí, màxim exponent del Modernisme (Art Nouveau, Juguendstil, Modern Style, Liberty, Sezessionstil, segons les latituds) es reuneixen quasi totes les innovacions de la plàstica del segle xx.

Primer, com arquitecte, Gaudí porta fins a la darrera conseqüència les estructures resultants dels materials resistents a la compressió.

En Gaudí acaba l'evolució que, del dolmen a la catedral gòtica, ens ha deixat tantes obres mestres al resoldre de manera definitiva amb la inclinació dels suports (cripta de Santa Coloma de Cervelló), o en el continuïtat del mur-teulada (bodegues Güell del Garraf), o amb els arcs parabòlics (golfa de la Casa Milà), portan directament a terra la càrrega de les cobertes.

Les característiques columnes inclinades, que a primera vista poden semblar el caprici d'un excèntric són, precisament, el resultat

Homenatge a Gaudí
SUBIRACHS

d'un estudi molt precís amb la finalitat de què la pressió dels arcs i de les voltes resti totalment absorbida en les columnes, sense que calguin parets gruixudes, contraforts ni arcs boterells.

Si això és el darrer graó de l'arquitectura de compressió per esgotament del cicle anterior i per les formes que en resulten, és, alhora —si encara no per la tècnica—, l'inici de la nova arquitectura fruit de l'ús de materials continus com les estructures metàliques i sobretot del formigó armat que ha permès, en el nostre segle, cobertes d'una boca de llum mai aconseguida abans.

Així, doncs, Gaudí no solament fa de pont entre dos segles, sinó entre dues maneres distintes de construir.

Una altra característica del Gaudí arquitecte és l'ús de superfícies corbes per augmentar la resistència, com en els pabellons escola de la Sagrada Família i, per sobre de tot, la utilització de superfícies guerxades: els cèlebres paraboloides hiperbòlics (superfícies corbes reglades), formes de gran ductilitat que donen als espais arquitectònics una extraordinària flexibilitat i que permet a la llum relliscar per la continuïtat de les superfícies sense el tall de les motllures.

Però, com tots sabem, la creativitat de Gaudí no està sols en l'arquitectura, ja que ens sorprèn com a dissenyador d'objectes diversos i la seva obra interessa també des del punt de vista escultòric i pictòric.

Com escultor podríem trobar els exemples més interessants a la Casa Milà, d'una manera especial a les xemeneies, respiradors i sortides al terrat, veritable museu d'escultures abstractes, algunes d'elles clarament futuristes, je que la impressió de moviment és evident, i el record de Boccioni, inevitable.

La façana, amb els seus jocs de concavitats i de convexitats, produeix un efecte plàstic que no el tornem a trobar fins els anys quaranta en Henry Moore. En les formes on dominen els paraboloides hiperbòlics, el record de Gabo i de Pevsner és del tot present i també el de Gargallo i de Juli Gonzàlez quan admirem els ferros de la Pedrera.

També és interessant l'ús que Gaudí fa de tècniques tan poc ortodoxes per l'època, com la fotografia (per estudiar el moviment o per invertir la imatge de la sorprenent maqueta feta de cordills i saquets de perdigons) i els emmotllats directament del natural, que ens fan pensar en els hiper-realistes o en els artistes del pop-art.

Gaudí tenia un especial afecte per la pell de les seves obres: la riquesa en la textura és extraordinària. En els elements del terrat de la Casa Milà observem el contrast de superfícies brillants i mats, ja siguin en convexitats o en concavitats, i els coronaments de les xemeneies que són recobertes de vidres d'ampolla i que, amb la pàtina del

fum dóna uns resultats sorprenents. Això ens porta al Gaudí pintor, amb el mur d'escòria de fosa de l'església de la Colònia Güell, que s'anticipa a les textures brutalistes del que temps després se'n dirà pintura informalista. I, sobretot, allà on Gaudí pintor és més rellevant: el Parc Güell, projecte inacabat de ciutat jardí. Tenim allí a destacar, com a exemple, el banc ondulat de la plaça, potser la pintura abstracta més llarga del món i que, amb altres elements del mateix parc, com els rosetons de la sala porticada o de les parets i cobertes, els merlets i cúpules dels pavellons de l'entrada són una mostra sorprenent de composicions abstractes amb una impressionant riquesa polícroma i textual, i on podem veure una de les innovacions tècniques de la plàstica del segle xx: el collage.

Aquesta tècnica, tan emprada entre els artistes del segle xx (potser l'única tècnica completament nova de l'art modern) fou utilitzada per primera vegada per Gaudí, com podem veure en els seus mosaics fets de plats, xicres, nines de porcellana, rajoles trencades, etc.

Si mirem l'obra de Gaudí de forma global, la impressió que ens causa des del punt de vista estilístic, és que, encara que és un modernista, en el fons és un pre-surrealista, i moltes de les seves obres són ja exemples acabats i excepcionals de surrealisme, com els fantàstics coronaments del Palau Güell i els finals de les torres de la Sagrada Família; l'escultura tova i viscosa (premonició de Dalí) de la façana del Naixement; les estrelles i la via làctia esculpides en pedra del mateix temple; el dragó de ferro de la finca dels Güell; la sala de les vuitanta-quatre columnes del Parc Güell amb la cita de la columna dòrica (que, per altra banda, fa pensar en l'arquitectura post-moderna); el seu invent del collage, aquests objectes exiliats tan estimats pels surrealistes ortodoxes; els guerrers fosilitzats del terrat de la Pedrera; les formes òssies del pòrtic de la Passió, de la Sagrada Família i de la Casa Batlló, com també el mar vertical de la seva façana i el dragó del terrat, són les úniques realitzacions tridimensionals, monumentals del que ja en podríem anomenar surrealisme.

«Anem cap a una nova Edat Mitjana», ha dit Díez Hochleitner en el Club de Roma, i si això és veritat, i els signes semblen indicar-ho (ressurgiment de l'Islam, les grans plagues: el Sida, el càncer, la tornada simultània a les entitats locals i als grans blocs idiològics, la nova pirateria del terrorisme, el ressorgiment de les pràctiques esotèriques, etcètera), Gaudí seria, com en tants camps, un profeta ja que digué: «La Sagrada Família no és l'última de les catedrals, sinó la primera d'una nova època».